

ಉತ್ತೇಜಿಸಿದರು; ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದರು:

‘ಹೌದು, ಹಿಂಜರಿಕೆ ಬೇಡ, ಮಾತಾಡಿ. ನೀವು ನಂಬಿರೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೊರಗಿನವನಿರಬಹುದು. ನಿಮಗಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಂದ್ಕೊಂಡು ಮಾತಾಡಿ.’

ಆಗ ದೇವದಾಸ್ ಪೀಠಿಕೆ ಹಾಕಿದ: ‘ಈ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್, ನಿಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಮ್ಮಿಗೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ ಇದೆ ಸಾರ್.’

ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸದೆ ಮಂದಸ್ಥಿತಿರಾಗಿ ನೋಡಿದರು. ಆಗ ಮಹದೇವ ದೇಸಾಯಿ ಹೇಳಿದರು: ‘ತಾವು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಕಸ್ತೂರ್ ಬಾ ಅವರು ಅದೆಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ್ದು ಅಂದ್ರೆ, ಅಸ್ವಶ್ಯತೆ ವಿರೋಧಿ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ತೊಡಗಿಸ್ಕೊಂಡು.’

ಆಗ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ‘ನೋಡಿ, ಮನುಷ್ಯತ್ವ ಇರೋರೆಲ್ಲ ಅಸ್ವಶ್ಯತೆನ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ವಿರೋಧಿಸ್ತೇಕು. ಹಾಗೆ ವಿರೋಧಿಸೋ ಬದ್ಲು ಆರಾಧಿಸಿದ್ದೆ, ಅಂಥವರು ಮನುಷ್ಯರೂ ಅಲ್ಲ, ಮೃಗಾನೂ ಅಲ್ಲ’ ಎಂದು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಯನ್ನು ವಿಷಾದಭರಿತ ದೃಢದನಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು.

ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸಿದರು: ‘ಹೌದು ಡಾಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬ್, ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಮೊದ್ಲು ಬೇರೆ ತರಾ ಇದ್ದೆ. ಆಮೇಲೆ ಬದಲಾದೆ.’

ಆಗ ಮಹದೇವ್ ‘ಬಾಪೂಜೀನೂ ಅಷ್ಟೆ. ನಿಮಗೇ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಬಾಪೂಜೀನೂ ಬದಲಾದ್ದು.’

ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ತಲೆಯಾಡಿಸಿ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಮಂಡಿಸಿದರು. ತಾವು ಮದುವೆಯಾದಾಗ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಕೊಡದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರ ನಿಲುವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದರು. ತಾವು ಮೀನಿನ ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನೆಲಕಾಸನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಆಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಥಿತಿಯ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡರು.

ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಅವರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂತು. ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಅವರ ಭುಜ ಹಿಡಿದು ಸಂತೈಸಿದರು. ಆಗ ದೇವದಾಸ್, ‘ನಿವ್ ಹೇಳೋದೇಲ್ಲ ನಿಜ ಸಾಹೇಬ್. ನಮ್ ಸಮಾಜ ಯಾವಾಗ ಬದಲಾಗುತ್ತೋ ಏನೋ’ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ತಮ್ಮ ಮಾತು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು:

‘ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಬದಲಾಗಬೇಕಾದ್ರೆ ಅಸ್ವಶ್ಯರಿಗೆ, ಹಿಂದುಳಿದೋರಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಗೂ ಸಮಾನತೆ ಇರೋ ಹೊಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆನೆ ಬರಬೇಕು. ಮೊದಲು ಈ ಹಾಳು ಜಾತಿವಾದ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ತೊಲಗ್ಗೇಕು.’

ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಒಳಗೊಂದು ಇತಿಹಾಸ;

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ

ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಭೇಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಗಾಂಧಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಸ್ವಶ್ಯತಾ ವಿರೋಧಿ ನಿಲುವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ‘ಅಸ್ವಶ್ಯತಾ ವಿರೋಧಿ ಆಂದೋಲನ’ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಕೂಡ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಬಿಡುವಿರದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಹರಿಲಾಲ್‌ನ ಹಟ-ಸಂಕಟ ಕಸ್ತೂರ್ ಅವರಿಗೆ ವೇದನೆ ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಕಲಿಕೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಒಪ್ಪದ ಅಪ್ಪನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಹರಿಲಾಲ್ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ.

ಎದುರಾಗಿದ್ದ ಜಾತಿವಾದದ ಅಟ್ಟಹಾಸ. ಅಟ್ಟಹಾಸಕ್ಕೆ ಸೆಡ್ಡೊಡೆದ ಹೋರಾಟಗಾರ ಅಗ್ನಿಸಂಕಟದ ಸ್ಫೋಟ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್!

ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ಸಂಕಟ, ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಸಿಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮೌನವಾಗಿ ಅವರ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂತರ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರೇ ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು, ‘ಕೃಮಿಸಿ ತಾಯಿ, ನಿಮ್ ಜೊತೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂತ ಅನ್ನಿ ಚಿಕ್ಕ ಭಾಷಣಾನೇ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ ಅನ್ನುತ್ತೆ. ಬಂದ ವಿಷ್ಯ ಹೇಳಿ’ ಎಂದರು.

ಆಗ ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ತಮ್ಮ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ‘ಏನಿಲ್ಲ ಸಾಹೇಬ್, ನಿಮಗೂ ಬಾಪೂಗೂ ಯಾವುದೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿ ಪ್ರಾಯ ಬಂದು, ಅವು ಜೈಲಲ್ಲೇ ಉಪವಾಸ ಕೂತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅಂತ ಭಯ ಆಗಿದೆ ನಂಗೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ಬಾಪು ಜೀವ ಉಳಿಸಿ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಕೈಮುಗಿದರು. ಕಣ್ಣುಂಬಿಕೊಂಡರು.

‘ದಯವಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿಬೇಡಿ ತಾಯಿ. ಬಾಪು ಜೀವ ಉಳಿಬೇಕು ಅನ್ನೋದು ನನ್ನಾಸೆನೂ ಹೌದು. ಅವರದೇ ಹಾದೀಲಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡ್ತಿರೋ ಬಾಪು ಅವರು ಇರಬೇಕು. ಆದ್ರೆ ಕೋಟ್ಯಂತರ ದಲಿತರಿಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಸಿಗಬೇಕು. ಬಾಪೂಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮುಖ್ಯ. ನನಗೆ ದಲಿತ ಧರ್ಮ ಮುಖ್ಯ’ ಎಂದರು ಅಂಬೇಡ್ಕರ್.

‘ನನಗೆ ಈ ರಾಜಕೀಯದ ವಿಚಾರ ತುಂಬಾ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ರೆ ದಲಿತರಿಗೆ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಸಿಕ್ಕೇ ಸಿಗಲಿ. ನನ್ನ ಗಂಡನ ಜೀವಾನೂ ಉಳಿಲಿ. ಇಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಬೇಡಿಕೆ’ ಎನ್ನುತ್ತಾ ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಯೋಚಿಸಿದರು. ರಮಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಚಾರಧಾರೆಯ ದೃಢ ನಿಲುವು ಗೊತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಮೌನ ಸಾಕ್ಷಿಯಂತೆ ಕೂತಿದ್ದರು. ಕಡೆಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಹೇಳಿದರು:

‘ನೋಡಿ ತಾಯಿ, ಒಂದ್ ಜೀವ ತಗೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವ ಉಳಿಸ್ತೇಕು ಅನ್ನೋ ಮನುಷ್ಯ ನಾನಲ್ಲ. ನನ್ನ ವಿಚಾರಾನೂ ಅದಲ್ಲ. ಆದ್ರೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಸ್ವಶ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾ ಬಂದ ನಾನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರುದ್ರೆ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಏನ್ ಉತ್ತರ ಕೊಡ್ತಿ. ಅವರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯ ಆಗಬಾರದಲ್ಲ?’

‘ಅವಿಗೂ ಅನ್ಯಾಯ ಆಗಬಾರದು. ಬಾಪು ಜೀವಾನೂ ಹೋಗಬಾರದು, ಇಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ’ ಎಂದರು ಮತ್ತೆ ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ.

ಎಲ್ಲರೂ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಮೌನವಹಿಸಿದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟು, ‘ನಾನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡ್ತೀನಿ ತಾಯಿ. ನೀವು ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿ’ ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಮೇಲೆದ್ದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಮತ್ತು ರಮಾಬಾಯಿ ಬಾಗಿಲವರೆಗೆ ಬಂದರು. ರಮಾಬಾಯಿ, ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಅವರ ಕೈ ಹಿಡಿದು ‘ಹೋಗ್ ಬನ್ನಿ; ಧೈರ್ಯವಾಗಿರಿ; ಒಳ್ಳೇದಾಗಿ’ ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದರು.

ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ ಬಂದ ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಮತ್ತೆ ಕೋಣೆ ಸೇರಿದರು. ಸರಿಯಾಗಿ ಊಟವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತಿನ ಊಟ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದೂ ಅಲ್ಲ.

ಒಮ್ಮೆ ದುರ್ಗಾ ಊಟಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿ ಕೋಣೆಗೇ ಊಟದ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟರು. ‘ನಾನು ಮಾಡ್ತೇನೆ. ನೀವು ಹೋಗಿ ದುರ್ಗಾ’ ಎಂದ ಕಸ್ತೂರ್ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂತುಬಿಟ್ಟರು.

ತಾಯಿಯನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಲು ದೇವದಾಸ ಬಂದ. ನೋಡಿದ. ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾರಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಸೌಟು ಎಲ್ಲಾ ಹಾಗೇ ಇತ್ತು. ಕಸ್ತೂರ್ ಬಾ ಊಟ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇವದಾಸ ಕಳವಳದಿಂದ, ‘ಯಾಕಮ್ಮ ಊಟ ಮಾಡ್ತಿಲ್ಲ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

‘ಯಾವ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಂತ ಊಟ ಮಾಡ್ಲಪ್ಪ ನಾನು!’

‘ಮೊದ್ದೇ ನಿನ್ ಆರೋಗ್ಯ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೆ. ಹೀಗೇ ಊಟ ಬಿಟ್ಟ ಹೇಗಮ್ಮ?’

ದೇವದಾಸ್ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದ.

ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾನೂ ಕೇಳಿದರು:

‘ಅಲ್ಲಿ ಜೈಲಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಷ್ಟು ಉಪವಾಸ ಇದಾರ. ನಾನು ಹೇಗಷ್ಟು ಮಾಡ್ಲಿ ಊಟಾಕಾನ್?’

ಆದರೂ ದೇವದಾಸ್ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ. ಕಸ್ತೂರ್‌ಬಾ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಮಣಿಯಲು ಸಿದ್ಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ನಿರ್ಧಾರಕವಾಗಿ ನುಡಿದರು:

‘ಅವರು ಉಪವಾಸ ನಿಲ್ಲೋವರೂ ನನಗೂ ಉಪವಾಸ.’

(ಸಶೇಷ)